

dány nebyly. Oběh cizozemských valut a drahých kovů, ražených i neražených, upraven je zvlášť. Státní úřady a podniky potřebují k úhradám v těchto valutách souhlasu komisariátu financí a pokud jde o jednotlivce, jsou vázáni předpisy o potírání spekulace a soukromého obchodu. Vývoz a dovoz sovětské valuty je přísně zakázán, až na dovoz částek, o nichž lze prokázat, že byly vyvezeny před r. 1926. Vývoz, dovoz a převoz valut je upraven zákonem č. 18 z r. 1928 a č. 57 z r. 1930.

Správu měny vede Státní banka (Gosbank), jež reguluje oběh „v souhlase s plánem rozvoje národního hospodářství“, poskytuje krátkodobé úvěry, vede zúčtovací službu podniků a organizací hospodářských, spravuje rezervy hospodářských útvarů, správu zásob cizích valut a drahých kovů a obstarává pokladní službu jediného státního rozpočtu SSSR. a místních rozpočtů. Úvěrní formou je akcept, akreditiv a běžný účet.

Celková organizace úvěrnictví je sice složitá, ale tím, že široce bylo uplatněno placení bezpeněžní, vystačí obrovský aparát sovětského státu, sdružující soukromo- i veřejnohospodářskou činnost s poměrně nízkým oběhem peněz. Nicméně ani tato organizace nezabránila proniknutí zásady, že o sociální úrovni rozhoduje výrobnost země, mnohost výroby, její levnost. Odraz toho je vidět aspoň negativně v celém vývoji měny a její kupní síly.

Ant. Houdek.

CESTA KRISÍ.

Smysl a účel konjunkturálního zpravodajství.

Konjunkturální zpravodajství — nejen u nás, ale i v jiných zemích, a ovšem i světové — je pořád ještě nedokonalé a má mnohé slabiny. Studium konjunktury pracuje zatím jen s tak zvanými reprezentativními zjevy a nezabírá zdaleka šetření o všech složkách hospodářství, o celku. Proto se velice často stává, že výsledky konjunkturálního studia, ač jsou zcela správné, nesouhlasí třeba v určité dané chvíli s tím, co pocituje ve svém živobytí čtenář, jednotlivec. Ten se pak dívá s nedůvěrou na takovéto konjunkturální zpravodajství, a tak se ztrácí spojení vědy se životem, a tím hlavní účel konjunkturální práce zpravodajské.

Indexy výroby, ve všech zemích bez výjimky, jsou jen dílčími indexy, neboť všude je v nich sledován jen větší či menší výsek, často jen zlomek celkové výroby. Dále pak téměř všude jde jen o indexy průmyslové výroby. O sestavení indexu zemědělské výroby dějí se jen pokusy. Společnost národů počítá tento index pro celý svět a pro díly světa, a Německo a Unie severoamerická mají tyto indexy domácí, ale všude jde o sestavy velmi nedokonalé. U nás je ze sčítání lidu známo, že složky průmyslu s výrobními živnostmi a zemědělství jsou podle počtu příslušných osob zhruba stejně silné. I kdyby tedy byl náš index průmyslové výroby úplný a bez vad, znázorňoval by vývoj zhruba jen poloviny výroby celkové. Ve skutečnosti však index průmyslové výroby — nejen u nás, ale i v jiných zemích — zabírá jen malý zlomek výroby, a to většinou jen pohyblivý, citlivý díl z ní, kde se zpravidla pokles dostavuje dříve než v jiných oborech, a naopak kde vzestup jde obvykle před ostatními. Každý konjunkturální statistik

to ví a nechce svými čísly říci nic jiného, než že v té určité době (obecně řečeno, bez vztahu k přítomnosti) onen řečený citlivý díl výroby je na vzestupu (poklesu). Ale tímto dílčím (citlivým) vzestupem (poklesem) je tlačena i ostatní celková výroba ke vzestupu (poklesu). Neboť mezi onou citlivou částí výroby, sledovanou v indexu výroby, a celkovou výrobou je zákonitý poměr: celková výroba v určitém časovém odstupu následuje vývoj oné dílčí citlivé složky výroby, byť vývoj celku je daleko povlnnější a klidnější. —

A tak použijeme-li těchto obecných poznatků na přítomnou dobu, říkáme, že index průmyslové výroby stoupá, to jest zvyšuje se (a v posledních měsících zvláště rychle) výroba oněch citlivých oborů, sledovaných v indexu. Tomuto vzestupu však musí následovati celková výroba, a také se tak v poslední době již děje. Nevíme však ještě, je-li tento vzestup již obecný, či zda při vzestupu jedněch odvětvích jiná část ještě dále neklesá, zda vůbec v některých oborech bylo již dosaženo nejnižší úrovně krisové atd. Z dílčích výsledků jen usuzujeme, že nejmenší rozsah oné citlivé části výroby máme již dva roky za sebou, a že tedy po této době již asi celková výroba překročila své krisové dno a obrátila se k vzestupu. Číselný doklad o celku nám však chybí.

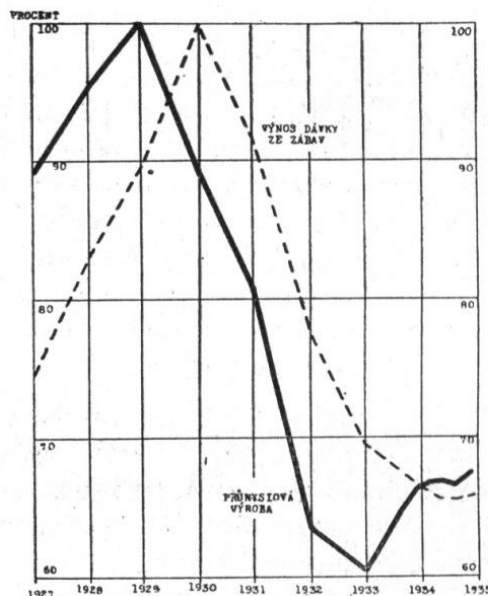
Je omylem souditi již z vývoje dílčího průmyslového indexu na stav celkové výroby. Indexu celkové výroby, ba ani celkové průmyslové výroby nemáme. Průmyslník, obchodník slyší, že index průmyslové výroby se zvýšil o dvě pětiny dřívějšího krisového poklesu, a usuzuje z toho nespřímně na vývoj celkové výroby. Nemůže pak ovšem skládati víru v takovýto výpočet, když vidí, že nejen obrat v jeho podniku, ale dokonce obrat v celém odvětví, o němž má přehled, ještě klesá. Na vlastním těle necítí ještě naprosto žádného zlepšení, nýbrž snad jen zastavení dalšího úpadku. Říká si, že tu musí něco nesouhlasit a — je-li člověkem klidným — pokládá index za neupotřebitelný nástroj. Není-li dost klidný, pak řekne nebo napíše o tom své mínění, které zpravidla není pro konjunkturální statistiky lichotivé.

Tyto omyly, které mají, jak řečeno, původ v tom, že se dílčí index pokládá za ukazovatele celkové výroby nebo celkového hospodářství, je třeba napravit. My sice vždy uvádíme při svých konjunkturních šetřeních, o který výsek hospodářství jde, ale čtenář to často přehlédne. Je tudíž třeba opakovati, že v indexech běží jen o zachycení vývoje citlivých částí, jakéhosi předvoje celkové výroby a celkového hospodářství, za kterým jde vývoj ostatních složek s větším či menším opožděním.

Musíme však ukázati, že tomu tak skutečně je:

Máme dva roky již sestavovanou zcela dobrou statistiku spotřeby, kterou měsíčně uveřejňuje Státní úřad statistický ve svých „Předběžných zprávách“. Nejde zase o celkovou spotřební statistiku. Zachyceny jsou tu jen některé důležité složky spotřeby, které činí jen zlomek celkové spotřeby. Chybí na příklad údaje o spotřebě mouky, zemáků, zeleniny a jiných statků z nejdůležitějších potřeb životních. Přesto obdržíme z propočtu spotřeby uvedených oborů zajímavý obraz, v jakém stavu je asi celek spotřeby a tím vlastně i celek výroby, neboť v základě celek spotřeby je shodný s celkem výroby.

Tento celek spotřeby a výroby je stále ještě na dně krisovém, ale činí náběh k vzestupu. Jedině ona citlivá část výroby stoupá již 2½ roku. Velmi názorový obraz vývoje spotřeby uveřejnil „Obzor národohospodářský“ loni v listopadovém čísle na straně 632. V dole nakresleném obraze srovnávám křivku vývoje indexu průmyslové výroby (podle Maiwaldy), který představuje onu citlivou složku z celkové průmyslové výroby, s křivkou výnosu dávky ze zábav, jež představuje pružnou složku spotřeby.

Indexy průmyslové výroby a výnosu dávky ze zábav.

(Za základ = 100% položena nejvyšší konjunkturální úroveň z let 1929/30. V letech 1934/35 jde o 12měsíční klouzavé průměry.)

Obraz ukazuje dvě vlny v základě rovnoběžně spolu postupující tak, že vrchol vlny, znázorňující výnos dávky ze zábav, se dostavil asi o rok později za vyvrcholením výroby, a podobně dno vlny výnosu dávky ze zábav přišlo rovněž se zpožděním o 1¼ roku za nejnižší úrovní výrobní. Zatím co Maiwaldův index výroby je již přes dva roky na vzestupu, vykazuje křivka ze zábav malé zvyšování teprve od jara 1935.

Celek výroby a spotřeby následuje tedy zvolna a s opožděním vzestup, který trvá již ve výrobě některých citlivých oborů. Lze mít zato, že celková výroba již prošla nejnižší úrovní krisovou, a že se dostává opět do pozvolného vzestupu.

Ke správnému posouzení výsledků konjunkturálního bádání je tudíž třeba, aby čtenář věděl toto:

1. Index průmyslové výroby může u nás zabírat asi polovinu celkové výroby, zatím co zemědělská výroba není na tomto podkladě vůbec sledována.
2. Index průmyslové výroby (obdobně jako je tomu v cizině) nezabírá celou průmyslovou a živnostenskou výrobu, nýbrž sleduje jen určitý výsek této výroby, z největší části jen její citlivou složku.

3. Vývoj této složky průmyslové výroby, jež pokračuje rychleji před vývojem celkové výroby (dnes jde o vzestup), je ukazovatelem směru pozdějšího vývoje celkové výroby.

4. Ze silného zlepšení v onom výseku citlivé výroby průmyslové nelze tudíž ještě usuzovati na podobné zlepšení celkové výroby, celkové spotřeby a celkového hospodářství, nýbrž lze jen míti zato, že celková výroba a spotřeba již ukončily dřívější pokles, a lze očekávati zlepšení jejich v dřívější či pozdější době.

5. Ze zlepšení v citlivé složce výroby lze souditi na brzké zlepšení v celkovém hospodářství.

Jedině takto může čtenář chápati smysl konjunkturního šetření a dovede si zároveň vyložiti případnou dočasnou nesrovnalost mezi výsledky tohoto šetření se stavem v oboru své činnosti nebo se stavem celkového hospodářství.

K. Uhlig.

ROZHLEDY

Další zlepšení konjunktury v prosinci.

Vlna konjunkturního zlepšení, která začala stoupati v říjnu a v listopadu se dále značněji zvýšila, pokračovala v prosinci ve vzestupu. Lze tak souditi z vývoje dílčích čísel konjunkturních. Jak píšeme na jiném místě, je třeba ovšem chápati zprávu o konjunkturu tak, že běží jen o citlivý výsek hospodářství celkového a nikoliv již o celek.

V následujících rozborech konjunkturních přepočítáváme všechny indexy na základnu ročního průměru 1929 = 100, zatím co v dřívějších letech jsme své indexy počítali na základě průměru let 1925 až 28 = 100. Učinili jsme tak proto, že většina konjunkturního zpravodajství u nás i v cizině (také zpravodajství Společnosti národů) je vybudována taktéž na základě roku 1929 = 100. Předností tohoto postupu je, že rok 1929 byl vrcholem poválečné konjunktury a znamenal největší využití výrobní a jiné hospodářské kapacity a tak z běžných indexů můžeme snadno seznati, kolik dosud chybí do této nejvyšší úrovně a kolik hospodářské kapacity zůstává zatím nevyužito. Naproti tomu máme však za to, že základna průměru let 1925—28 odpovídala přirozenější srovnávací úrovni, neboť hospodářství roku 1929 představovalo již výstřelek konjunktury, založené z veliké části na nezdravém úvěru. Tento svůj úsudek ponecháváme však stranou, ve snaze připojiti se ke stejné základně měření konjunktury, jako se děje v ostatních zemích.

Základní řady československého průmyslového hospodářství.

Indexy průmyslového hospodářství, počítané na základě roku 1929 = 100 a očištěné od vlivů roční doby v běžných řadách pomocí jednoduchých průměrů (jen u zaměstnanosti a nákladní dopravy pomocí skupinových čísel) a